شرفی، علی؛ علی‌نور محمدی، حمزه (۱۳۹۳). تعیین پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی. *پژوهش‌نامه کتابداری واطلاع رسانی*، ۴ (۱)، ۱۸۲- ۱۶۹.

تعیین پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی

علی شرفی [۱]، دکتر حمزه علی نورمحمدی [۲]

تاریخ دریافت: ۹۱/۹/۲۰ تاریخ پذیرش: ۹۲/۶/۲۴

چکیده

هدف: *هدف این پژوهش تعیین پوشش موضوعی عناوین اولویت‌های پژوهشی، رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌باشد.*

روش: *این پژوهش از نوع توصیفی به روش تحلیل محتوا می‌باشد.جامعه مورد مطالعه در این پژوهش شامل ۳۶۴ عنوان اولویت پژوهشی گردآوری‌شده از سایت‌های سازمان‌های مختلف می‌باشد.ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش فهرست کنترل بوده و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار اکسل انجام شده است.*

یافته‌ها: *یافته‌ها نشان دادند که موضوعات کتابداری و بازیابی در موضوعات اولویت‌های پژوهشی بیشتر، ولی موضوعات تکنولوژی اطلاعات، کتابسنجی، منابع چاپی و الکترونیکی، مدیریت اطلاعات، رده‌بندی، ارتباطات علمی و نشر الکترونیک کمتر بررسی‌شده‌اند.این مقاله نتیجه‌گیری می‌کند که اولویت‌های پژوهشی در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از پوشش موضوعی متنوعی برخوردارمی باشند.*

کلیدواژه‌ها: *اولویت‌های پژوهشی، کتابداری و اطلاع‌رسانی (علم اطلاعات و دانش‌شناسی)*

---

۱. کارشناس ارشد کتابخانه مرکزی دانشگاه شاهد ، atashbig_ali65@yahoo.com

۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شاهد ، nourmohammadi@shahed.ac.ir

مقدمه

اهمیت اولویت‌های پژوهشی به منزله یکی از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی بر هیچ‌کس پوشیده نیست، چون استفاده از نتایج آن می‌تواند راهگشای بسیاری از مسائل پژوهشی شود. تعیین اولویت‌های پژوهشی در چرخه مدیریت پژوهشی یک نقطه کلیدی است. محدودیت منابع انسانی و مالی و تغییر سیاست‌ها از مهم‌ترین علل ضرورت تعیین اولویت‌های پژوهشی است. تعیین اولویت‌های پژوهشی از سطوح کلان و ملی تا حد گروه‌ها و بخش‌های آموزشی و پژوهشی ، قابل انجام و سودمند است. به همین منظور دانشگاه‌ها و سازمان‌ها با انتخاب موضوعات مربوط به اولویت‌های پژوهشی خود یک گام مهم در ساماندهی و جهت‌دار کردن پژوهش‌ها خواهند برداشت.

برنامه‌ریزی پژوهشی علی‌القاعده باید نسبت به نیازها و فرصت‌های موجود در بخش مربوطه (علم اطلاعات و دانش‌شناسی) و زیرمجموعه‌های آن پاسخ‌گو باشد. تعیین اولویت، مرحله‌ای حساس در فرایند برنامه‌ریزی پژوهشی است، این مرحله مدیران برنامه‌ریزی را قادر می‌سازد تا برنامه و چارچوب پژوهشی را که متناسب باسیاست‌های پژوهشی سازمان یا وزارتخانه در سطح کشور، مأموریت و رسالت سازمان پژوهشی و هدف‌های برنامه پژوهشی سازگار است تعریف کنند. زمینه‌ای که در آن تعیین اولویت صورت می‌پذیرد متأثر از عواملی چون محدودیت منابع، نیازهای پژوهشی متنوع، فشار و تقاضای خارجی برای هرچه بیشتر شفاف شدن تخصیص منابع و تمرکز بیشتر بر نیازهای مشتریان می‌باشد. قبل از آنکه هرگونه فعالیت اولویت‌یابی پژوهشی انجام شود، دست‌یابی به پاسخ‌های روش در خصوص موارد زیر بسیار حیاتی است:

۱. درچه سطحی باید تعیین اولویت انجام شود؟

۲. چه کسی باید در فرایند اولویت‌یابی مشارکت کند؟

۳. چه میزان پول و زمان برای این کار در دسترس است؟

اولویت‌بندی در بهترین حالت مبتنی بر تجزیه و تحلیل محدودیت‌ها و فرصت‌ها است. تجزیه و تحلیل محدودیت‌ها و تعیین اولویت‌ها می‌تواند با توجه به منطقه جغرافیایی انجام شود. مؤلفه بسیار مهم، عبارت از آگاهی یافتن از نیازهای کاربران می‌باشد. تجزیه و تحلیل نیازها و محدودیت‌ها منجر به شناسایی پروژه می‌شود که این خود اولین گام در مشخص کردن طرح‌های مختلف پژوهشی است که بر مبنای آن‌ها، اولویت‌ها شناسایی می‌گردند (Fathi Vajargah, 2006, P 49).

چون سیاست‌های پژوهشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی با توجه به نیازهای جامعه شکل می‌گیرد و برنامه توسعه رشته نیز براساس این نیازها تدوین می‌گردد می‌توان با تعیین پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی به عنوان ابزار کلیدی در جهت دستیابی به اهداف توسعه در سازمان‌ها و خود رشته بهره جست.

بیان مسئله

یکی از مهم‌ترین مسائل و مشکلات فراروی هر جامعه و هر رشته دانشگاهی، تعیین اولویت‌های پژوهشی، است. لازمه تعیین اولویت‌های پژوهشی، آگاهی از پوشش موضوعی پژوهش‌های انجام‌شده و آینده‌نگری برای پژوهش‌های بعدی است. با توجه به تغییر و تحولات سریع در نیازهای پژوهشی و ضرورت بازاندیشی مداوم در نتایج حاصل از اجرای نیازسنجی پژوهشی و ضعف نظام کاربردی شدن نتایج تحقیقات در کشور، تعیین پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی گامی مؤثر برای آگاهی پژوهشگران از نتایج پژوهش‌های انجام‌شده جهت رفع نیازهای پژوهشی آنان می‌باشد.از آن‌جا که در زمینه تعیین پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی پژوهشی صورت نگرفته است، این پژوهش انجام شد.

بنابراین تعیین پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی فرایندی متعامل، مشتمل بر ارزیابی علمی و نظام‌یافته وضعیت پژوهشی رشته کتابداری، نظام‌های پژوهشی و اطلاعاتی، تجزیه و تحلیل نظام‌یافته و علمی تقاضاهای استفاده‌کنندگان و ارزش‌ها و نیازهای محسوس این محققان می‌باشد. به همین دلیل از آنجا که موضوعات اولویت‌های پژوهشی هر رشته‌ای برخاسته از نیازهای جامعه آن رشته می‌باشد، تحلیل موضوعی آن‌ها باعث آگاهی پژوهشگران از حوزه‌های پژوهشی انجام‌شده و پیشنهاد پژوهش‌هایی جدید جهت استفاده بهینه از بودجه و منابع، شناخت مسائل و تنگناها، انطباق نیازها با جهت‌گیری‌های پژوهشی سازمان‌ها، شناسایی جهت‌گیری‌های اصلی پژوهش و اجتناب از حاشیه‌پردازی و پراکنده‌کاری، و کارآمدتر شدن پژوهش‌ها در علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز می‌شود.

لذا در این پژوهش تعیین پوشش موضوعی و تحلیل محتوای عناوین اولویت‌های پژوهشی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌تواند کمک شایانی به انتخاب اولویت‌های پژوهشی مناسب با نیازهای اجتماعی و انتظارات افراد و سازمان‌ها نماید و برنامه‌ریزان و سیاستگزاران حوزه پژوهشی مربوط به رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی را به سمت پژوهش‌های علمی جدید سوق داده و باعث آینده‌نگری در امر پژوهش و پرهیز از تصمیم‌گیری‌های لحظه‌ای و غیر استراتژیک در حوزه پژوهش شود.

پرسش پژوهش

پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران چگونه است؟

پیشینه پژوهش

در زمینه تعیین پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی در داخل و خارج از کشور پژوهش‌های قابل‌توجهی انجام نشده است، تعدادی پژوهش در زمینه تحلیل محتوای پایان‌نامه‌ها و مقالات و تعیین پوشش موضوعی آن‌ها انجام‌شده که تا حدودی نزدیک به پژوهش حاضر بوده و به آن‌ها اشاره می‌شود.

افقهی و باقری (Afghahi, & Bagheri, 2009) در پژوهشی با استفاده از تحلیل استنادی به شناسایی و تحلیل استنادی مقالات مجله «مرور سالانه علم اطلاع‌رسانی و فن‌آوری» و روند موضوعی پژوهش‌های بین‌المللی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ پرداختند و نشان دادند که از ۴۶۶۳ منبع مورد استناد که بین سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۵ منتشرشده‌اند، حدود ۷۶ درصد آن‌ها شامل مواد چاپی و نزدیک به ۸ درصد مواد الکترونیکی بودند. بیش‌ترین گرایش به موضوع «ذخیره و بازیابی اطلاعات رایانه‌ای» با فراوانی ۸۳۹ (۱۸ درصد) و کمترین گرایش به «ساختمان کتابخانه» با فراوانی ۱ (۰/۰۲ درصد) است. موضوع‌های «علوم کتابداری و اطلاع رسانی» و «سازمان» تا اواسط دهه ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۵ روندی نزولی داشته، پس از آن سیری صعودی پیموده‌اند. موضوع‌های «حرفه» و «استفاده کننده و استفاده از کتابخانه» که در دوره ده ساله با فراز و نشیب‌های متعددی روبه رو بوده‌اند، در سال ۲۰۰۵ به یک‌باره افزایش‌یافته‌اند. موضوع «کتابخانه‌ها و مراکز منابع» تا سال ۲۰۰۱ روندی صعودی داشته، در سال ۲۰۰۲ افت کرده، و پس از آن دوباره روندی صعودی پیدا کرده است. موضوع‌های «مواد»، «ارتباط اطلاعاتی» و «پیشینه‌های کتابشناختی»، روندی نزولی را طی کرده‌اند.

«خدمات فنی»، «کنترل کتابشناختی»، «فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات»، «رسانه» و «مدیریت پیشینه ها» تا میانه‌های دهه روندی صعودی داشته، اما در سال‌های پایانی از سیری نزولی برخوردار بوده‌اند. «ذخیره و بازیابی اطلاعات رایانه‌ای» در طول دهه از روندی تقریباً متعادل با فراوانی بالا برخوردار بوده است، که در دو سال آخر روندی افزایشی را داشته است و در نهایت موضوع «خواندن» و «دانش و یادگیری» روندی صعودی را طی کرده‌اند.

سلک (Salak, 2009) در پژوهش خود به تحلیل محتوای ۲۹۶ مقاله فصلنامه کتاب و فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ پرداخت و نشان داد که از لحاظ گرایش موضوعی

مقالات در دوره‌های هفدهم و هیجدهم فصلنامه کتاب موضوع کتابخانه و مراکز منابع بیش‌ترین و ساختمان و تجهیزات کتابخانه کم‌ترین گرایش موضوعی مقالات را به خود اختصاص داده است و در دوره‌های نهم و دهم مجله فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی موضوع ذخیره و بازیابی اطلاعات بیش‌ترین و ساختمان و تجهیزات کتابخانه کم‌ترین موضوعات مورد توجه بوده‌اند. و موضوع ذخیره و بازیابی اطلاعات رایانه‌ای بیش‌ترین گرایش موضوعی مقالات دو نشریه را داشته است و پس از آن موضوعات کتابخانه‌ها و مراکز منابع و ارتباطات و فناوری اطلاعات قرار دارند. همچنین موضوعات دو نشریه از لحاظ پوشش موضوعی یکسان عمل کرده‌اند.

کریمی و همکارانش (Karimi & et al. 2005) در پژوهشی به نیازسنجی و تعیین اولویت‌های پژوهشی در مرکز تحقیقات سازمان انتقال خون پرداختند و نشان دادند که از مجموع فرم‌های ارسالی برای اولویت دهی، ۶۴/۲۸ درصد از پایگاه‌های انتقال خون، ۳۳/۳۳ درصد از مدیران ستادی و مشاورین و ۲۵/۹۲ درصد از اعضا هیئت‌علمی سازمان پاسخ‌گو بودند. در مرحله جمع‌آوری عناوین، نسبت به مرحله اولویت دهی، پاسخ بیشتری دریافت شد. در مجموع ۹۹ عنوان پژوهشی در ۱۶ حیطه به عنوان اولویت‌های نهایی به تصویب شورای پژوهشی سازمان رسید. تعیین اولویت‌های تحقیقاتی با روش پیشنهادی شورای پژوهش حوزه سلامت برای توسعه، برای اولین بار در سازمان انجام شده است. علی‌رغم مشارکت ذی‌نفعان خارج از سازمان، مراکز پژوهشی و انجمن‌های علمی، بیش‌تر مشارکت‌ها توسط گروه‌های درون سازمانی بوده است. اولویت‌های مصوب را با انجام فراخوان، ایجاد نظام داوری طرح‌های پیشنهادی و پایش پروژه‌های مصوب می‌توان به اجرا درآورد و می‌توان از صرف منابع مالی و انسانی در مورد اولویت‌ها حداکثر بهره را به‌دست آورد.

سارا ام سی و پته (Sarah Mc & Pete, 2004) در پژوهشی با عنوان ایجاد تعادل در اولویت‌های پژوهشی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی: به بررسی اولویت‌های پژوهشی آینده و حال قابل مطرح در علم اطلاعات و دانش‌شناسی کشور انگلستان پرداختند و نشان دادند که اولویت‌های پژوهشی در بعضی حوزه-های موضوعی همگرا بوده و در بعضی ناهمگرا می‌باشد و همچنین نشان دادند که نیازهای پژوهشی افراد جامعه علم اطلاعات و دانش‌شناسی متفاوت بوده و بررسی اولویت‌های پژوهشی زمینه همکاری بین محققان و پژوهشگران می شود.

دونگ و سونگ (Dong & Sung, 2005) در تحقیقی با عنوان ساختار دانش کتابداری و اطلاع-رسانی بر مبنای نظریه‌های ارائه‌شده در مقالات علمی پژوهشی، در کشور کره جنوبی به تجزیه و تحلیل

ساختار دانش کتابداری و اطلاع‌رسانی از طریق بررسی ۶۵۴ مقالات مجلات در جنوب کره پرداختند و نشان دادند که پژوهش در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به توسعه بیشتری نیازمند است.

استاسا، کاسیدی، ارجیا و یینگ (Stasa, Cassidy, Erjia & Ying, 2011) در پژوهشی با عنوان ساختار شناختی علم اطلاعات و دانش‌شناسی: از طریق تجزیه و تحلیل عناوین مقالات به تجزیه و تحلیل مجموعه‌ای از کلمات موجود در عنوان ۱۰۳۴۴ مقالات کتابداری منتشر شده بین سال‌های ۱۹۸۸ و ۲۰۰۷ در ۱۶ مجله LIS به منظور آشکار کردن ساختارشناختی علم اطلاعات و دانش‌شناسی (LIS) پرداختند. که استفاده از واژه‌های عنوان برای نشان دادن ساختار شناختی LIS بوده است که نسبتاً نادیده گرفته شده است. نتایج نشان داد که موضوعات LIS بیشتر در حوزه علم سنجی و کتابسنجی بوده و بر سه حوزه کتابخانه‌ها، اطلاعات، و علم تمرکز داشته است. علاوه بر این، نشان داد که مفاهیم شناختی در LIS به طور مداوم، از سال ۱۹۹۲ تکامل داشته است و بیش‌ترین توسعه موضوعات در بین سال‌های ۱۹۹۸ و ۲۰۰۱، تحت تأثیر افزایش تمرکز بر روی اینترنت رخ داده است.که ناشی از ظهور تکنولوژی‌های جدید می‌باشد.

زینس (Zins, 2007) به پژوهشی با عنوان ترسیم نقشه علم اطلاعات با استفاده از روش دلفی در سطح بین‌المللی پرداخت که اعضای پانل شامل ۵۷ نفر از متخصصان علم اطلاعات در ۱۶ کشور بود تا موضوعات اصلی و زیر رده‌های آن را انتخاب کنند که ده رده اصلی آن عبارت‌اند از:

۱- کلیات
۲- منابع
۳- کارگزاران دانش
۴- محتوای منابع
۵- کاربردهای دانش
۶- پردازش اطلاعات
۷- فناوری‌ها
۸- محیط‌های دانش
۹- سازماندهی
۱۰- کاربران

مدل مربوطه زمینه را برای نظریه‌های علم اطلاعات و ارزیابی و توسعه برنامه‌های علمی فراهم کرد.

لیلیانا مارجیا ملگار (Liliana Maria Melgar, 2009) در پایان‌نامه خود با عنوان نقشه‌های موضوعی و علم اطلاعات و دانش‌شناسی به یک بررسی اکتشافی از مفاهیم نقشه‌های موضوعی از جنبه سازماندهی اطلاعات و دانش پرداخت. هدف او از این پژوهش، ارائه نقشه‌های موضوعی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی با استفاده از استاندارد (ISO13250) بر اساس متون مربوط به علم اطلاعات و دانش‌شناسی بود. همچنین منظور او ارائه یک چهارچوب مفهومی و نظری برای پژوهش‌های آینده بود. این مطالعه با رویکرد کیفی بر اساس تجزیه و تحلیل متون مربوط به رشته (مقالات مجلات، ارائه کنفرانس و مقالات، طرح‌ها و اولویت‌های پژوهشی و پایان‌نامه دانشجویی، لیست‌های پستی، ارسال وبلاگ و وب‌سایت‌ها، و برخی از مصاحبه‌های بدون ساختار) تکمیل و ساخت چهارچوبی مفهومی برای آن انجام شد.

با توجه به اینکه در زمینه تحلیل محتوای مقالات و پایان‌نامه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی پژوهش‌های بیشتری صورت گرفته ولی در هیچکدام از پژوهش‌ها در زمینه علم اطلاعات و دانش‌شناسی به تحلیل محتوای اولویت‌های پژوهشی پرداخته نشده است لذا جای خالی این نوع پژوهش محقق را بر آن داشت تا به تعیین پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی بپردازد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی به روش تحلیل محتوا می‌باشد. برای تحلیل پوشش موضوعی عناوین اولویت‌های پژوهشی ابتدا با جستجوی کلیدواژه‌هایی مانند اولویت‌های پژوهشی کتابداری و اطلاع‌رسانی در سایت‌های مختلف سازمان‌ها و نهادهای مختلف مانند کتابخانه‌های عمومی، دانشگاهی، کتابخانه ملی و مجلس و پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران به گردآوری اطلاعات پرداختیم که ۳۶۴ عنوان اولویت پژوهشی مربوط به رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی بازیابی شد و سپس با استخراج کلیدواژه‌های موضوعی از عناوین اولویت‌های پژوهشی آن‌ها را در برگه‌های یادداشت نوشتیم و بعد برای آشکار شدن پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی از لحاظ موضوعی بر مبنای پوشش موضوعی پایگاه اطلاعاتی ایستا[1] که دارای ۱۰ طبقه موضوعی بود، عمل کردیم و زیر رده‌های طبقه‌های موضوعی اصلی را با استفاده از سرعنوان‌های موضوعی کنگره، فارسی، اصطلاحنامه اصفا و نما و اصطلاحنامه کتابداری که شامل ۱۶رده فرعی بود به آن اضافه کردیم و در نهایت ۲۶ موضوع برای طبقه‌بندی موضوعی اولویت‌های پژوهشی در این پژوهش در نظر گرفته شد. و تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار آماری اکسل[2] انجام شد.

[1] ISTA
[2] EXCEL

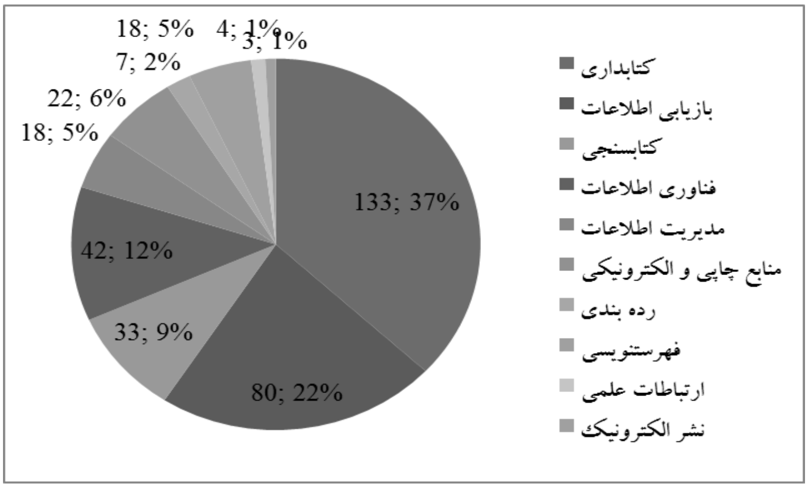
به منظور جلوگیری از پراکندگی این موضوعات و کسب نتایجی بهتر از این تفکیک موضوعی، موضوعات ۲۶گانه در ۱۰گروه موضوعی کلی جای داده شد و در نهایت طرح زیر شکل گرفت:

۱- کتاب‌سنجی شامل تحلیل استنادی، وب‌سنجی و علم‌سنجی
۲- بازیابی اطلاعات شامل خدمات مرجع، نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات، مهارت اطلاع‌یابی کاربران و نیازهای اطلاعاتی کاربران
۳- کتابداری و اطلاع‌رسانی شامل اقتصاد کتابخانه‌ها، کتابخانه‌های دانشگاهی، آموزشگاهی، عمومی، دیجیتالی، اختصاصی و کودکان، مدیریت کتابخانه‌ها، استفاده از کتابخانه‌ها، تحقیق در کتابداری
۴- منابع چاپی و الکترونیکی
۵- فهرست‌نویسی
۶- فناوری اطلاعات
۷- مدیریت اطلاعات
۸- نشر الکترونیک
۹- ارتباطات علمی
۱۰- رده‌بندی

یافته‌های پژوهش

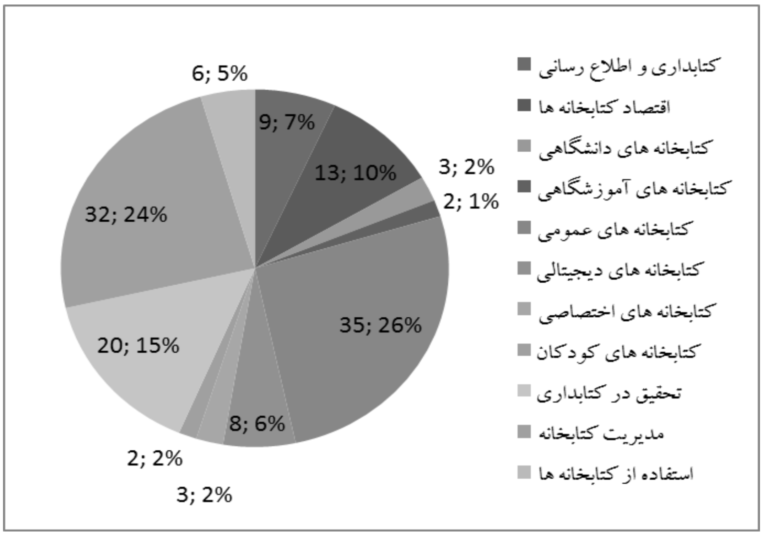
در این قسمت، یافته‌های حاصل از توصیف و تحلیل داده‌ها برای پاسخ به پرسش پژوهش ارائه می‌شود.

پرسش پژوهش: پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران چگونه است؟

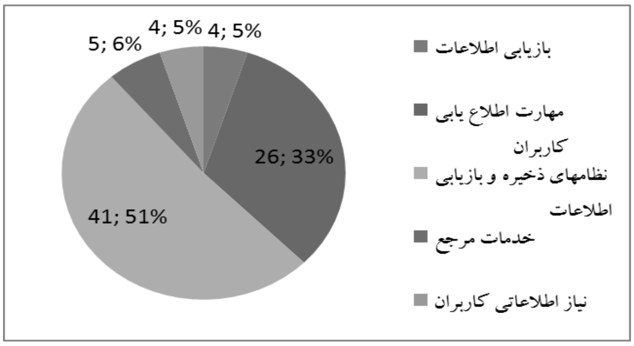

نمودار ۱. توزیع فراوانی و درصد پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی

با توجه به یافته‌های ارائه‌شده در بالا می‌توان دریافت که موضوع کتابداری با ۱۳۳ عنوان بیش‌ترین موضوعات اولویت‌های پژوهشی را شامل شده و در جایگاه اول قرار دارد و موضوعات بازیابی اطلاعات با ۸۰ و صنعت اطلاعات با ۴۲ ، موضوع کتاب‌سنجی با ۳۳ ، منابع چاپی و الکترونیکی و مدیریت اطلاعات هر کدام با ۲۲ عنوان، موضوع رده‌بندی با ۷ عنوان و ارتباطات علمی و نشر الکترونیک به ترتیب با ۴ و ۳ عنوان در جایگاه‌های بعدی قرار دارند و موضوع موتورهای کاوش در اولویت‌های پژوهشی مورد بررسی قرار نگرفته است. با مشاهده یافته‌های بالا می‌توان دریافت که پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی علی‌رغم حرکت رشته به سمت مجازی و دیجیتالی شدن بیشتر دارای گرایش به کتابداری سنتی بوده واز پراکندگی بیش‌تری برخوردار می‌باشند. با توجه به ظهور فناوری‌های جدید در حوزه نشر و مدیریت اطلاعات و ارتباطات مشخص است که موضوعاتی مانند نشر الکترونیک و منابع چاپی و الکترونیکی و مدیریت اطلاعات در اولویت‌های پژوهشی بیشتر مورد بی‌توجهی قرارگرفته‌اند. همچنین با توجه به پیشرفت‌های کنونی در ارتباطات علمی بین دانشمندان و پژوهشگران در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی جهت برقراری ارتباط در سطح ملی و بین‌المللی به این موضوع در پژوهش‌های انجام‌شده در ایران اهمیت چندانی داده نشده است.

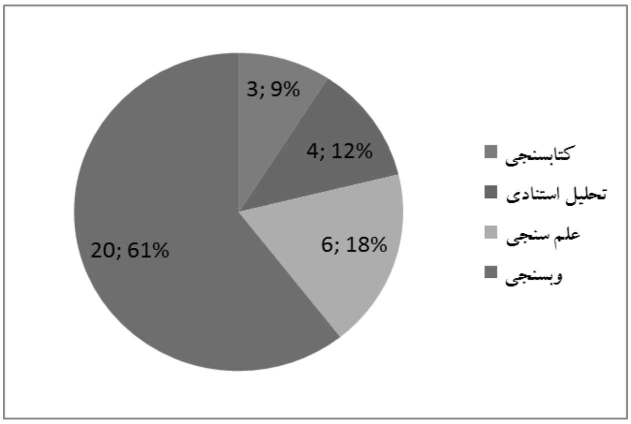

نمودار ۲. توزیع فراوانی و درصد پوشش موضوعی کتابداری و زیر رده‌های آن

با توجه به یافته‌های شکل بالا می‌توان دریافت که موضوع کتابداری در کل ۱۳۳ عنوان (۳۶/۵۴) درصد از ۳۶۴ عنوان اولویت پژوهشی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را به خود اختصاص داده است و پراکندگی موضوعات در موضوع کتابداری و زیر رده‌های آن بیش‌تر بوده و جامعه پژوهشی ما هنوز هم با پیشرفت‌های کنونی حاصل از ظهور فناوری‌های جدید به حوزه کتابداری سنتی تمایل داشته است. شاید دلایل این امر را نیاز جامعه پژوهشی و علایق پژوهشگران به این موضوعات در برهه‌های زمانی مربوط دانست. همچنین می‌توان دریافت که موضوع کتابخانه‌های عمومی، شرح وظایف کتابداران و پژوهش در کتابداری بیشتر از زیر/ رده‌های دیگر موضوع کتابداری بررسی شده است شاید دلیل این امر را توجه به نقش کتابخانه‌های عمومی، کتابداران و پژوهش در اشاعه اطلاعات و دانش در جامعه دانست ولی موضوع کتابخانه‌های دیجیتالی، کودکان و اختصاصی نسبت به کتابخانه عمومی کمتر بررسی شده است که دلیل چنین امری، ناتوانی کتابخانه‌ها و سازمان‌ها در امر دیجیتالی‌سازی و یا کمبود منابع مالی در ایجاد کتابخانه‌های دیجیتال، اختصاصی و کودکان می‌باشد.

نمودار ۳. توزیع فراوانی و درصد پوشش موضوعی بازیابی اطلاعات و زیر رده‌های آن

با توجه به یافته‌های شکل بالا می‌توان دریافت که موضوع بازیابی اطلاعات در کل ۸۰ عنوان (۲۱/۹۸) درصد از ۳۶۴ عنوان اولویت پژوهشی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را به خود اختصاص داده است و همچنین می‌توان دریافت موضوع نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات و خدمات مرجع بیش‌تر از بقیه موضوعات مورد توجه قرارگرفته است شاید دلایل این امر را ناشی از ظهور و به‌کارگیری فناوری‌های جدید مانند نرم‌افزارها و پایگاه‌های اطلاعاتی در حوزه ذخیره و بازیابی اطلاعات و اشاعه آن دانست که خودبه‌خود وظایف کتابداران را متحول ساخته است. درحالی‌که موضوعات نیاز اطلاعاتی کاربران و مهارت‌های اطلاع‌یابی آنان و خود موضوع بازیابی اطلاعات با توجه به ظهور فناوری‌های جدید کمتر مورد توجه قرارگرفته‌اند.

نمودار ۴. توزیع فراوانی و درصد پوشش موضوعی کتابسنجی و زیر رده‌های آن

با توجه به یافته‌های شکل بالا می‌توان دریافت که موضوع کتاب‌سنجی در کل ۳۳ عنوان (۹/۰۶٪) از ۳۶۴ عنوان اولویت پژوهشی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را به خود اختصاص داده است که موضوع وب‌سنجی نسبت به زیرردههای دیگر آن بیش‌تر بررسی شده‌اند که شاید دلیل آن نیاز و استفاده بیش‌تر پژوهشگران از وب جهت اشاعه و دسترس‌پذیر ساختن اطلاعات برای جوامع مربوطه باشد ولی موضوعات کتاب‌سنجی، علم‌سنجی و تحلیل استنادی با توجه به اینکه همپای وب‌سنجی ظهور کرده‌اند چندان مورد توجه قرار نگرفته‌اند چرا که شاید ناشی از بی‌توجهی پژوهشگران و نیاز جامعه به این موضوعات در دوره-های مختلف باشد.

نتیجه‌گیری

در سال‌های اخیر فعالیت‌های پژوهشی در زمینه‌های مختلف از جمله کتابداری و اطلاع‌رسانی رواج و رونق یافته و در نتیجه حجم پژوهش‌های انجام‌شده روزبه‌روز افزایش‌یافته، و به صورت گزارش، پایان‌نامه، مقاله یا اولویت پژوهشی ارائه‌شده و در مجله و یا مدرکی جداگانه منتشر می‌شوند که تحلیل موضوعی آن‌ها به پژوهشگران در انجام پژوهش‌های جاری و آینده جهت جلوگیری از دوباره‌کاری‌ها در امر پژوهش و آگاهی از حوزه‌های پژوهشی کمک می‌کند. تحلیل موضوعی اولویت‌های پژوهشی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دوره زمانی مربوطه تصویری از حوزه‌های پژوهشی آن رشته را ترسیم می‌کند. لذا در این پژوهش با تحلیل موضوعی اولویت‌های پژوهشی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی تصویری از پوشش موضوعی اولویت‌های پژوهشی به دست آمد که حوزه‌های پژوهشی پژوهشگران در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی را در ایران نشان می‌دهد، که مقایسه نتایج آن با پژوهش‌های انجام‌شده در داخل و خارج از کشور می‌تواند شکاف‌های موجود در پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی را نشان دهد. بررسی موضوعی به عمل آمده از اولویت‌های پژوهشی در این پژوهش، تصویری از مباحث جاری در حوزه پژوهش در علم اطلاعات و دانش‌شناسی را مشخص کرد و نشان داد علی‌رغم بین‌رشته‌ای شدن رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و تأثیرپذیری آن از فناوری‌های اطلاعاتی هنوز هم موضوعاتی مانند کتابداری و بازیابی اطلاعات در پژوهش‌های انجام شده در ایران بیش‌تر مطرح‌شده‌اند.

درحالی‌که موضوعاتی مانند ارتباطات علمی، نشر الکترونیک، منابع چاپی و الکترونیکی و صنعت اطلاعات با اینکه از مباحث جاری و روزآمد جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی امروزی می‌باشد کم‌تر مورد بررسی واقع شده‌اند. مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش‌های داخلی و خارجی نشان می‌دهد که در هر دو

مورد موضوعاتی مانند بازیابی اطلاعات بیشتر از موضوعات دیگر بررسی شده‌اند اما نکته قابل توجه در این پژوهش، این است که موضوع کتابداری بیشتر از موضوعات دیگر مورد توجه جامعه کتابداری و اطلاع-رسانی بوده است که شاید دلیل این امر ناشی از نیاز جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی، یا علاقه پژوهشگران و نوظهور بودن رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران دانست.

با توجه به نتایج به دست آمده از این پژوهش امید است که پژوهشگران رشته با توجه به ظهور فناوری‌ها و تکنولوژی‌های جدیدی که باعث متحول شدن رشته شده است به تحقیق و پژوهش جهت برآوردن نیازهای جامعه بپردازند و در پژوهش خود به موضوعاتی بپردازند که متناسب با زمان خودشان بوده و همگام با پیشرفت‌های تکنولوژیکی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی باشد لذا پیشنهاد می‌شود:

- پایگاه اطلاعاتی و نظام کارآمدی برای سازماندهی و تعیین اولویت‌ها صورت گیرد و آگاهی‌سازی جوامع کتابداری و اطلاع رسانی از نتایج پژوهش‌های انجام شده صورت پذیرد. پژوهش در حوزه‌های موضوعی روزآمدتر صورت گرفته و اولویت‌های پژوهشی متناسب با نیازهای جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی تعیین شوند. استخراج عناوین اولویت‌های پژوهشی براساس مشکلات کنونی جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی وسیع در مورد اولویت‌ها.
- فرایند تعیین اولویت‌های پژوهشی در سطح سیاستگزاری خصوصی و تخصصی انجام شود.
- زمینه‌های لازم برای شناسایی و تقویت ظرفیت پژوهشی فراهم شود.
- فراهم آوری اطلاعات جهت تخصیص منابع در سطوح ملی انجام شود.
- زمینه سازی برای نظارت و ارزشیابی بر فرایند اجرای طرح‌ها و اولویت‌های تحقیقاتی.
- پژوهش در حوزه‌های موضوعی صنعت اطلاعات، نشر الکترونیک، رده‌بندی، منابع چاپی و الکترونیکی، مدیریت اطلاعات، فهرست‌نویسی و ارتباطات علمی بیش‌تر صورت گیرد.
- پیشنهاد می‌شود نظیر همین پژوهش در سطح تمام دانشگاه‌ها و سازمان‌های پژوهشی کشور انجام شود تا بتوان به تصویری روشن و کلی در مورد وضعیت تولید اطلاعات علمی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور دست یافت.

کتابنامه

افقهی، اسماعیل؛ باقری، معصومه. ۱۳۸۷. بررسی روند موضوعی تحقیقات رشته کتابداری و اطلاع رسانی بر اساس استنادهای ۱۹۹۶– ۲۰۰۵ در مقالات سالنامه آریست در سال های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶. *فصلنامه تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه های عمومی(پیام کتابخانه سابق)*،۱۴،(۴)، ۵-۲۳.

سلک، محسن. ۱۳۸۸. *تحلیل محتوای مقالات منتشر شده در دو نشریه فصلنامه کتاب و فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

فتحی واجارگاه، کورش. ۱۳۸۵. *نیازسنجی پژوهشی (مساله‌یابی پژوهشی و اولویت‌بندی طرح‌های تحقیقاتی ویژه مدیران و کارشناسان واحدهای پژوهشی)*. تهران: آییژ.

کریمی، غریب و همکاران. ۱۳۸۴. نیازسنجی و تعیین اولویت‌های پژوهشی در مرکز تحقیقات سازمان انتقال خون. *مجله انتقال خون، ۲، (۴)،۱۲۳-۱۳۴*.

Afghahi E, & Bagheri, M. (2009). Subject trends of research in the library and information sciences: citation analysis of ARIST articles (2002-2006). Journal of research on information science and Public Libraries, 14, (4), 5-23.

Dong Y. Jeong; Sung Jin Kim. 2005. Knowledge structure of library and information science in South Korea. *Library & Information Science Research 27, 51–72.*

Fathi Vajargah, K. (2006). Research Needs Assessment (Priority setting in research planing). Tehran: Ayig.

Karimi G, Damari B, Gharehbaghian A, Rahbari M, Vafaiyan V, Minab Salemi E. (2005).Need-assessment and research priorities-setting in IBTO Research Center. *Sci J Iran Blood Transfus Organ, 2, (4), 123-134.*

Liliana Maria Melgar, Estrada (2009). Topic Maps And Library And Information Science: An exploratory study of Topic Maps principles from a Knowledge and Information Organization perspective.UniversitygliStudi Parma.

Salak, M. (2009). The content analysis of articles published in the journal of library and information science and national studies on librarianship and information organization during 2006 and 2007. Master Thesis of Library and Information Science, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Faculty of Psychology and Educational Sciences.

Sarah McNicol; Pete Dalton. (2004). striking a balance: priorities for research in LIS.*Library Review. 53: 3, 167* – 176.

Stasa, Milojević; Sugimoto, Cassidy R; Yan, Erjia; Ding, Ying. 2011. The cognitive structure of Library and Information Science: Analysis of article title words. *Journal of the AmericanSociety for Information Science and Technology. 62, 10, 1933–1953.*

Zins, Chaim (2007). Knowledge map of information science.*Journal of the American society for information science and technology*. 58, 4, 526-535.